

KALLISTOS WARE,
Mitropolit de Diokleia
și
GRAHAM SPEAKE
(editori)

Îndrumarea duhovnicească în Muntele Athos

Traducere din engleză
DRAGOȘ DÂSCĂ

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

EDITURA DOXOLOGIA
Iași, 2016

CUPRINS

Mulțumiri	7
GRAHAM SPEAKE ȘI KALLISTOS WARE, MITROPOLIT DE DIOKLEIA <i>Introducere</i>	9
KALLISTOS WARE, MITROPOLIT DE DIOKLEIA <i>Ce este îndrumarea duhovnicească</i>	17
ARHIMANDRITUL EFREM, SCHITUL „SFÂNTUL ANDREI”, MUNTELE ATHOS <i>Paternitatea duhovnicească în Sfântul Munte</i>	31
KALLISTOS WARE, MITROPOLIT DE DIOKLEIA <i>Îndrumarea duhovnicească în Filocalie</i>	45
PĂRINȚII METODIE ȘI CHIRIL ZINKOVSKIY <i>Îndrumarea duhovnicească în Muntele Athos și Rusia și conceptul teologic de persoană</i>	75
PĂRINTELE MAXIM SIMONOPETRITUL, MUNTELE ATHOS <i>Harismă și instituție într-o chinovie athonită: Dezvoltare istorică și perspective viitoare</i>	115

PĂRINTELE LIVIU BARBU <i>Paternitatea duhovnicească în lume: o abordare practică</i>	151
PĂRINTELE ANDREAS ANDREOPOULOS <i>Provocările îndrumării duhovnicești în Grecia modernă</i>	179
MAICA THEOKTISTI, MĂNĂSTIREA „SFÂNTUL IOAN ÎNAINTEMERGĂTORUL”, ANATOLIA <i>Reînnoirea monahismului feminin în secolul al XX-lea prin îndrumarea monahilor athoniți</i>	209
Despre autori	239
Indici generali	243

GRAHAM SPEAKE ȘI KALLISTOS WARE,
MITROPOLIT DE DIOKLEIA

Introducere

Îndrumarea duhovnicească este principala lucrare a Muntelui Athos, cea mai importantă slujire pe care Părinții athoniți o săvârșesc unul pentru celălalt și pentru lume. Athoniții oferă îndrumare duhovnicească de mai bine de o mie de ani, în cadrul unei tradiții care coboară până la Părinții deșertului din secolul al IV-lea. Reînnoirea monahală recentă din Munte este o mărturie a puterii continue a Părinților de a atrage ucenici și pelerini pentru a asculta cuvântul lor. Studiile incluse în acest volum examinează unele dintre multele aspecte ale acestei tradiții venerabile, așa cum s-a dezvoltat în Muntele Athos și așa cum s-a transmis prin monahi și monahii, părinți duhovnicești și duhovnici, bărbați și femei mireni, în alte părți ale Greciei și în lume.

Într-un capitol introductiv, Mitropolitul Kallistos Ware pune întrebarea: „Ce înțelegem prin îndrumare duhovnicească?” Nu este vorba despre reguli, este vorba despre persoane. Ceea ce părintele duhovnicesc oferă nu este un set de reguli inflexibile, ci o relație personală înțemeiată pe dragoste. El trebuie să fie în primul rând un

bun ascultător, ascultând uneori în tăcere, o tăcere creatoare. El este medicul care oferă vindecare, nu numai prin cuvinte, ci și prin exemplul și rugăciunile sale. El este părtaș la povara copiilor săi duhovnicești și este pentru ei un prieten de suflet, însă fără dragoste plină de compasiune nu poate exista îndrumare duhovnicească.

Arhimandritul Efrem, egumenul Schitului „Sfântul Andrei” din Muntele Athos, continuă tema introductivă, vorbind despre ceea ce se înțelege prin „paternitatea duhovnicească în Sfântul Munte”. În calitate de creștini, este privilegiul nostru să ne adresăm lui Dumnezeu ca „Tată al nostru”, așa cum Hristos Însuși ne-a învățat. Dar îi putem numi „tată/părinte” și pe alți oameni, începând cu Avraam, care este părintele duhovnicesc al tuturor. Harul iertării păcatelor este transmis de la Hristos prin Părinții apostolici episcopilor și preoților, care, prin punerea mâinilor, sunt împuterniciți să săvârșească Tainele. Fără acest act, preoții nu pot ierta păcatele; dar în Athos nu toți preoții sunt și părinți duhovnicești și duhovnici, și nici nu sunt toți monahii preoți. Pelerinul athonit nu se află în mod necesar în căutarea unui preot sau a unui Stareț, ci a unui purtător-de-duh sau a unui Bătrân care îl poate îndruma spre Hristos. Astfel de Bătrâni binecuvântați sunt, în mod tradițional, simpli monahi, precum Sfântul Siluan sau Starețul Iosif Isihastul sau Bătrânul Paisie. Ei au fost „Bătrâni” pentru alți Bătrâni, deoarece chiar și părinții îmbunătățiți au nevoie de un părinte duhovnicesc.

În al doilea studiu al său, Mitropolitul Kallistos examinează ceea ce *Filocalia* are de spus despre nevoia de

îndrumare duhovnicească. Aceasta este, de fapt, una dintre temele centrale ale volumului. Purtarea de grijă față de alte suflete, spune Sfântul Nil, este cel mai greu lucru dintre toate; ea este „arta artelor”. Adevăratul Bătrân, spune el, nu caută să iasă în evidență ca om duhovnicesc, ci este căutat de alții; el are nevoie de experiență și ar trebui să învețe mai mult prin propriul exemplu, decât prin cuvintele sale; totodată, trebuie să țină mereu minte că, în cele din urmă, singurul îndrumător duhovnicesc adevărat este Hristos Însuși. Sfântul Petru Damaschinul repetă ideea că părintele duhovnicesc acționează în locul lui Hristos și subliniază importanța dezvăluirii nu doar a păcatelor, ci și a gândurilor, pentru ca acestea să nu devină păcate. Sfântul Simeon Noul Teolog preia învățătura predecesorilor săi și, fiindcă preotul Îl reprezintă pe Hristos, insistă asupra ascultării depline. El a scris pentru monahi, dar era de părere că laicii, ca și monahii, au nevoie de un părinte duhovnicesc. Sfântul Paisie Velickovski a învățat că ascultarea este esența monahismului și el însuși a căutat în zadar un părinte duhovnicesc pentru o lungă perioadă de timp. El a insistat asupra faptului că monahii ar trebui să se supună părintelui lor duhovnicesc în orice privință și să-și mărturisească gândurile zi de zi. În absența unui bătrân, ucenicul poate cere sfatul unui frate duhovnicesc; sau așa cum recomandă Sfântul Nil Sorsky, atunci când nu putem afla un învățător, atunci trebuie să ne întoarcem la Scripturi și să-L ascultăm pe Domnul Însuși.

Într-o lucrare intitulată „Îndrumarea duhovnicească în Muntele Athos și Rusia și noțiunea teologică a

persoanei”, frații gemeni Metodie și Chiril Zinkovskiy, ambii ieromonahi din Sankt Petersburg, analizează marea importanță în îndrumarea duhovnicească a conceptului teologic de persoană: divină și omenească. Teza lor principală este aceea că modelele de îndrumare care pot fi identificate în Biblie și în tradiția sfântă a ascetismului pot fi înțelese numai prin persoană și prin comuniune personală. Diversele exemple ale influenței tradiției ascetice din Muntele Athos asupra renașterii religioase ruse și europene sunt evidențiate în cadrul îndrumării duhovnicești. Sfântul Paisie Velicikovski, Bătrânii de la Optina, Sfântul Siluan și Arhimandritul Sofronie (Saharov), cu toții adăpați din izvoarele athonite, sunt modele vii de îndrumare duhovnicească personală în tradiția ortodoxă. Datorită caracterului său personal, această îndrumare posedă caracteristici unice care o diferențiază de alte experiențe și tehnici utilizate în diverse activități umane.

Într-un studiu care privește spre viitor la fel de mult ca și spre trecut, Părintele Maxim Simonopetrul ne vorbește despre fenomenul Bătrânului harismatic în Athos. Prezența unui număr mare de Bătrâni harismatici a fost factorul care a inspirat reînnoirea duhovnicească a Muntelui în ultima parte a secolului al XX-lea. Părintele Maxim își concentrează atenția asupra unuia singur dintre ei, Bătrânul Emilianos, care a fost egumen al Mănăstirii Simonopetra între 1974 și 2000. Tuns în monahism în anul 1960, tânărul Emilianos a fost trimis de episcopul său în Mănăstirea „Sfântul Visarion” din Tesalia, unde

a avut o experiență religioasă care i-a schimbat viața. Într-o noapte, la ceasul Liturghiei, el a primit viziunea mistică a luminii slavei lui Dumnezeu care l-a înveșmântat cu totul. Progresul viziunii, de la întuneric la lumină, de la chilie la Liturghie, a devenit baza reorganizării vieții monahale. Preschimbat peste noapte dintr-un tânăr monah într-un Bătrân harismatic, el decide ca fiecare călugăr să petreacă de acum înainte câteva ore în chilie, rostind Rugăciunea lui Iisus ca pregătire pentru întâlnirea sacramentală cu Dumnezeu la Liturghie. Rânduiala de rugăciune de noapte a monahului a fost extinsă de la patru la șase ore și era urmată de participarea comună zilnică la Sfânta Liturghie. Prin introducerea duhului isihast în ritmul unei mănăstiri chinoviale, Emilianos a stabilit modelul pentru o reînnoire care urma să cuprindă întregul Athos. Cei mai mulți dintre arhitecții acestei reînnoiri au plecat la Domnul, lăsându-i pe urmașii lor să se întrebe cine le va lua locul. Bătrânul Emilianos a oferit o educație duhovnicească într-un spirit de libertate excepțională, și chiar acest echilibru între libertate și comunitate este ceea ce-i atrage pe tinerii de azi și probabil va continua să impresioneze și generațiile viitoare.

Părintele Liviu Barbu nu este monah, ci preot căsătorit din România și slujește la o parohie ortodoxă din Norwich. Prin urmare, el este în măsură să scrie despre paternitatea duhovnicească în lume. Părintele duhovnicesc, scrie el, este o icoană a Bunului Păstor, un ucenic adevărat al Tatălui nostru Cel Ceresc, căruia i s-a încredințat sarcina de a revărsa dragostea și purtarea de grijă

a lui Dumnezeu în viața Bisericii și a fiecărui creștin. Paternitatea duhovnicească nu este doar pentru monahi: ea este accesibilă fiecărui om, singur sau căsătorit, bărbat sau femeie, copil sau adult; însă părintele duhovnicesc monah a devenit o personalitate impunătoare, un profet care cunoaște gândul lui Dumnezeu și inima oamenilor, iar conducerea harismatică este în continuare virtutea cea mai prețuită din spiritualitatea deșertului. Paternitatea duhovnicească s-a născut din practica creștină timpurie a mărturisirii păcatelor și, deși sunt distincte, cele două se completează reciproc. Scopul îndrumării duhovnicești este vindecarea rănilor păcatului. Prin urmare, ea cuprinde elemente sacramentale dar și harismatice și este, din punctul de vedere al Părinților Bisericii, esența preoției. În scrierile Părinților, ascultarea este considerată una dintre virtuțile creștine principale, iar ascultarea se lucrează în relație cu sfatul părintelui duhovnicesc. Puțini oameni sunt buni judecători ai propriei persoane și prin părintele nostru duhovnicesc învățăm să ne vedem adevăratul nostru sine, și în comuniune cu el împlinim călătoria noastră duhovnicească. Părintele duhovnicesc nu cere supunere totală, ci mai degrabă oferă consiliere sub forma unui dialog deschis, și pentru aceasta trebuie să fie privit ca un tovarăș de drum sau „prieten de suflet” pe drumul spre desăvârșire.

Părintele Andreas Andreopoulos este la rândul său preot și slujește la o parohie din Marea Britanie, fiind și lector în Creștinismul Ortodox la Universitatea din Winchester, însă în studiul său scrie despre „provocările

îndrumării duhovnicești”, în Grecia sa natală. În Grecia, mănăstirile funcționează ca o rețea de „spitale duhovnicești” în întreaga țară. Monahul nu are vreun fel de autoritate specială: orice autoritate pe care el o are este definită de ascultarea, smerenia și asceza sa. Monahul și mireanul sunt povățuiți după aceleași principii duhovnicești și participă la aceeași luptă duhovnicească: nevoia lor de îndrumare duhovnicească reciprocă merge în ambele direcții și poate contrazice uneori ordinea și ierarhia firească, așa cum este demonstrat în povestirile scriitorului grec din secolul al XIX-lea, Alexandru Papadiamantis. Cei mai mulți pelerini nu merg la Athos pentru a găsi soluția intelectuală la problemele teologice, ci pentru a participa, chiar dacă numai pentru câteva zile, la viața liturgică a mănăstirii. Aceasta din urmă poate să conducă la o experiență de îndrumare duhovnicească. În secolul al XX-lea a existat o fragmentare a societății grecești, care a compromis structura parohiei și a dus la apariția unui număr de organizații para-eccleziastice, cum ar fi „Zoi” și „Sotir”. Îndrumarea duhovnicească a suferit în același mod ca structura parohială, și există acum în Grecia o mai mare nevoie de ea decât oricând înainte. Recrudescența monahismului poate indica o cale de urmat, dar este de remarcat faptul că noua generație de monahi a găsit mai multă hrană duhovnicească în lucrările lui Papadiamantis, decât în broșurile pietiste puse în circulație de organizații precum „Zoi” și „Sotir”.

Sora Theoktisti, pe de altă parte, a migrat din Anglia natală în Grecia, unde a devenit monahie în Mănăstirea

„Sfântului Ioan Botezătorul”, în Muntele Ossa. Studiul său referitor la „reînnoirea monahismului feminin în secolul al XX-lea” începe cu un rezumat al istoriei Bisericii Greciei, în secolul trecut, când monahismul era aproape eradicat, peste 500 de mănăstiri fiind desființate. Re-nașterea monahismului feminin în ultimii șaiszeci de ani se datorează mult lucrării Sfântului Nectarie, a cărui mănăstire din Eghina a fost fondată pe principiile athonite. El a avut o legătură deosebit de strânsă cu Bătrânul Daniel din Katounakia. Și alți bătrâni athoniți au influențat și sprijinit duhovnicește mănăstirile de maici din întreaga Grecie, și multe astfel de mănăstiri s-au plasat sub îndrumarea duhovnicească a părinților duhovnicești athoniți. Lucrarea se încheie prin identificarea a șase principii de bază pe care se întemeiază monahismul. Esența spiritualității monahale este intrarea în dragostea lui Dumnezeu și a aproapelui nostru. Monahismul chinovial oferă contextul în care monahii învață să iubească și să fie iubiți, și să înalțe acea iubire la înălțimea unei participări la dragostea dumnezeiască.

KALLISTOS WARE, MITROPOLIT DE DIOKLEIA

Ce este îndrumarea duhovnicească?

Nu reguli, ci persoane

Ceea ce contează cel mai mult în viața creștinului nu sunt regulile, ci persoana. Trebuie să înțelegem îndrumarea duhovnicească tocmai din această perspectivă. Ea înseamnă *asumarea personală a Evangheliei*. Evanghelia nu trebuie interpretată conform unor termeni ficși și abstracti, ca un cod juridic, ca un set de reguli morale. Dimpotrivă, Evanghelia este Vestea cea Bună a mântuirii în Hristos; iar acest mesaj al Veștii Bune este comunicat fiecăruia dintre noi într-un mod unic și nemijlocit, direct și personal. Dumnezeu nu vorbește omenirii într-o manieră detașată, îngrămădindu-i pe toți într-un întreg vast și neselectiv. El grăiește către fiecare dintre noi într-un mod distinct, față către față și inimă către inimă. Fiecare persoană este unică și irepetabilă, și prin urmare Vestea Bună este comunicată fiecăruia într-un mod unic și irepetabil.

Tocmai acest caracter unic al fiecărei persoane este respectat și îmbogățit în tradiția ortodoxă a îndrumării duhovnicești. Un cod de reguli morale oferă aceleași recomandări tuturor. Dar ceea ce are de oferit *abba* sau *amma* – părintele sau maica duhovnicească – nu este un

set de reguli inflexibile, ci o relație personală. În lăuntrul acestei relații personale este loc pentru o varietate inepuizabilă. Adevărul invariabil al credinței creștine este transmis fiecăruia în forma particulară prin care fiecare om poate să-l audă. Părinții și maicile duhovnicești sunt, desigur, constanți și sinceri în mărturia lor. Ei nu sunt oportuniști sau firi cameleonice. Totuși, în același timp, ei își adaptează povățuirea în funcție de situațiile particulare ale fiilor lor duhovnicești. Mama sau tatăl în Hristos este, prin urmare, *păzitorul libertății evanghelice*.

Compasiunea și împreună-pățimirea

Pentru a explica mai bine de ce îndrumătorul duhovnicesc nu oferă reguli și prescripții, ci o relație personală, să ne folosim de trei descrieri reprezentative ale Bătrânului – Gheronda sau Stareț. Mai întâi, în *Gerontikon* sau *Pateric/Zicerile Părinților Deșertului* se spune că un anumit pustnic „era plin de dragoste și de aceea mulți veneau la el”¹. Miezul problemei se află aici, exprimat în cel mai simplu mod posibil. Relația personală dintre *abba* și ucenic este întemeiată pe iubire.

---

¹ *Apophthegmata Patrum*, colecția alfabetică, Pimen 8 (PG 65: 321C) [*Patericul sau Apoftegmele Părinților din pustiu. Colecția alfabetică*, traducere, introducere și prezentări de Cristian Bădiliță, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 265].

În al doilea rând, caracterul acestei relații care îmbrățișează întreaga realitate este rezumată de Feodor Dostoievski într-o propoziție din capodopera sa *Frații Karamazov*: „*Starețul este acela care găzduiește în sufletul său și îmbrățișează cu voința sa propriul tău suflet și voința ta*”².

În al treilea rând, această relație care îmbrățișează totul trece dincolo de mormânt în viața veșnică. Sfântul Serafim de Sarov a poruncit ca pe mormântul său să fie scrise următoarele cuvinte, pentru folosul copiilor săi duhovnicești:

Atunci când nu voi mai fi, vino la mormântul meu; cu cât mai des, cu atât mai bine. Indiferent de ceea ce-ți îngreunează sufletul, indiferent de ce ți se întâmplă, indiferent de ce întristări se abat asupra ta, vino la mine ca și cum aș fi în viață și, îngenunchind, aruncă-ți întreaga amărăciune pe mormântul meu. Spune-mi totul, iar eu te voi asculta și întreaga mâhnire va pleca de la tine. Așa cum vorbești cu mine în viață fiind, așa să faci și atunci. Fiindcă eu sunt viu pentru tine și voi fi pentru totdeauna³.

---

² *Brothers Karamazov*, tr. Richard Pevear și Larissa Volokhonsky (New York: Vintage Classics, 1991), p. 27 [F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. 1, traducere de Ovidiu Constantinescu și Isabella Dumbravă, Editura Rao, București, 1997, p. 48].

³ Archimandrite Lazarus (Moore), *An Extraordinary Peace: St. Seraphim, Flame of Sarov* (Port Townsend, WA: Anaphora Press, 2009), p. 278 (traducere adaptată).

Sfântul Ioan (Maximovici) de San Francisco a vorbit în termeni asemănători către unul dintre fiii săi duhovnicești într-un vis: „Deși am murit, totuși sunt viu”.

Din aceste pasaje putem discerne care sunt trăsăturile esențiale ale îndrumătorului duhovnicesc. Prima și cea mai importantă însușire este iubirea smerită, compasiunea vie și mereu-arzândă. Această compasiune implică o dublă deschidere, față de Duhul Sfânt pe de-o parte, și față de întreaga omenire, pe de altă parte. Îndrumătorul duhovnicesc este un purtător de povară și un împreună-pătimitor care își asumă nefericirile și bucuriile celorlalți. El trăiește deplin cele două îndemnuri ale Sfântului Pavel: „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos” (Galateni 6, 2); „și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună; și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună” (I Corinteni 12, 26). Astfel, părintele sau maica în Dumnezeu exemplifică în esență ceea ce poetul-teolog anglican Charles Williams desemna prin cuvintele „calea dăruirii reciproce”, sau „iubirea substituită”; cu alte cuvinte, este vorba de taina împreună-moștenirii. Toate aceste sunt bine exprimate în termenul celtic pentru îndrumător duhovnicesc, *amchara*, „prieten de suflet”.

PĂRINȚII METODIE ȘI CHIRIL ZINKOVSKIY

Îndrumarea duhovnicească în Muntele Athos și Rusia și conceptul teologic de persoană

*Trimite-mi un om care să Te cunoască
Sfântul Simeon Noul Teolog*

În această lucrare ne propunem să arătăm că Muntele Athos – ca parte vie, naturală a tradiției ortodoxe – ne-a oferit o experiență bogată a importanței caracterului personal al relației dintre cel care aspiră la anumite împliniri duhovnicești și cel care îl călăuzește pe această cale. Noi nu pretindem că numai Muntele Athos și-a păstrat tradiția vieții și îndrumării duhovnicești de-a lungul istoriei Bisericii. De fapt, au existat momente nefericite când Muntele Athos și-a păstrat vistieria duhovnicească mai mult în maniera unei biblioteci, decât ca o dovadă vie a unei tradiții. De exemplu, în secolul al XVIII-lea, nici Sfântul Paisie (Velickovski), nici Sfântul Macarie al Corintului nu au reușit să găsească acolo un liman duhovnicesc adevărat. Cu toate acestea, noi sperăm să putem demonstra că experiența îndrumării duhovnicești

personale păstrată în Munte, fie prin viețuire, fie prin scrisoare, fie prin scrierile Părinților Bisericii, a fost un factor de inspirație pentru viața Bisericii Ruse de-a lungul veacurilor. Într-un fel sau altul, Muntele Athos a fost un fel de „lentilă sobornicească”, acumulând experiența duhovnicească a diferiților nevoitori creștini (care nu aparțin în mod exclusiv Athosului) și înflăcărand neîncetat prin duhul său pe cel care dorește să se folosească de aceste comori.

Perspectiva teologică

Dacă dorim să stabilim – prin Persoana lui Hristos – o relație personală permanentă cu toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi, nu o putem realiza fără o anumită pregătire în care suntem chemați să construim o relație subtilă cu alte persoane. Dar trebuie să selectăm dintre acele persoane o singură persoană drept călăuza noastră duhovnicească, un om care posedă o anumită experiență vie a unei relații personale cu Dumnezeu, care ne poate învăța prin viața noastră de zi cu zi cum ar trebui să fie această relație personală. După cum Mitropolitul Kallistos a spus într-una din lucrările sale: „Tradiția ortodoxă insistă asupra necesității îndrumării duhovnicești directe, *de la persoană la persoană*”¹.

---

¹ Kallistos Ware, „How do we enter the heart?”, în J. S. Cut-singer (ed.), *Paths to the Heart: Sufism and the Christian East* (Bloomington, IN: World Wisdom/Fons Vitae 2002), pp. 2-23.

„Persoana este un izvor de singularitate absolută” și, în același timp, „această singularitate nu implică retragerea în sine”. Dimpotrivă, persoana este menită să fie deschisă față de orice², dar fără nici o deteriorare a identității sale. O povățuire spirituală autentică ar trebui să promoveze aceste două calități aparent opuse: singularitate absolută și conștiință atotcuprinzătoare.

Este important de subliniat aici pe scurt că personalismul echilibrat vede ființa umană ca o imagine vie a lui Dumnezeu și consideră că omul trebuie să fie o unitate ontologică a elementelor sale ipostatic-personale, natural-esențiale și energic-expresive. În această schemă triunghiulară de elemente interconectate în om, nici unul dintre ele nu ar trebui să fie vreodată confundat cu altul sau să fie neglijat și neluat în considerare.

Cu toate acestea, din moment ce elementul ipostatic, personal – care poate fi definit ca purtător al existenței – menține un fel de monarhie internă în schema triunghiulară ontologică, chiar aspectul personal va fi evidențiat în analiza pe care o vom face îndrumării duhovnicești creștine.

Potrivit Arhimandritului Sofronie (Saharov), „principiile de bază ale ascultării personaliste sunt strâns legate de conceptul nostru teologic de persoană”³. Dacă

---

² S. Verchovsky, *God and Man: The Teaching about God and His Knowledge in the Light of Orthodoxy* (New York, 1956), p. 281.

³ Archimandrite Sophrony (Sakharov), *Birth into the Kingdom which Cannot be Moved*, ed N. Sakharov (Tolleshunt Knights: Monastery of St John the Baptist, 1999) (în rusă), p. 177.

adăugăm la aceasta faptul că traseul nostru duhovnicesc urmează calea Numelui⁴, putem afirma că numele personal exprimă în același timp unicitatea persoanei care este numită și chemată la dialog, și comuniunea cu alte persoane. Tocmai prin numire putem intra în comuniune personală. Iar dialogul personal în procesul de orientare spirituală își primește unicitatea de îndată ce numele participanților sunt definite.

Teologia Numelui este strâns legată de teologia imaginii. În afara conceptului de persoană, imaginile și numele amenință să devină agasante și să se impună în fața celor care le invocă. Numai în sfera persoanei imaginile și numele pot fi evocate în mod constructiv, fără a afecta – ci, într-adevăr, chiar și subliniind – unicitatea personală și identitatea.

Scopurile îndrumării duhovnicești

Ideea de îndrumare duhovnicească se întâlnește în aproape toate tradițiile religioase ascetice⁵. Cu toate acestea, înțelegerea scopurilor acestei îndrumări duhovnicești diferă în mod drastic în funcție de diferențele presupuziții teologice. În abordările panteiste, scopul

---

⁴ Kallistos Ware, „How do we enter the heart”, p. 18.

⁵ Nicholas V. Sakharov, *I Love, Therefore I Am* (Crestwood, NY: St Vladimir's Seminary Press, 1002), p. 199.